

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

Rezumat: Viața politică a Dobrogei s-a reluat, după Primul Război Mondial, în limitele funcționării mecanismului democratic românesc, cu avantajele și carențele sale, marcată de restructurarea sistemului pluripartinic, ca urmare a organizării primelor alegeri pe baza votului universal. Au apărut, de asemenea, și elemente specifice rezultate din problemele complexe cu care s-a confruntat provincia trans-danubiană în perioada interbelică.

Dobrogea a constituit regiunea unde atât *Dreapta*, cât și *Stânga* au găsit un câmp prielnic de manifestare. Comunismul a găsit aderenți puțini în rândul românilor, dar mai mulți în rândul minoritarilor bulgari. Prin celulele create și alte organizații, aflate sub îndrumarea și controlul Cominternului, acestea au dus la o politică antistatală și antiromânească.

Dreapta a exploatat numeroasele nemulțumiri și dezamăgiri, îndeosebi ale coloniștilor macedo-români, naționalismul lor ardent și dorințele sincere ale unor categorii de români de a se duce o politică profund naționalistă și lipsită de corupție.

Analiza vieții politice a Dobrogei relevă că regiunea a prezentat un interes special pentru cei mai mulți dintre liderii partidelor și organizațiilor politice. Majoritatea au vizitat Dobrogea de mai multe ori, preocupându-se de constituirea organizațiilor, de atragerea de noi membri și simpatizanți, de propagarea doctrinei și a programelor generale și a celor electorale ce au inclus și puncte care vizau rezolvarea unor probleme locale și regionale.

Cuvinte-cheie: viață politică locală, organizații politice, opțiuni politice extremiste, organizații ale minorităților

Viața politică a Dobrogei s-a reluat, după Primul Război Mondial, în limitele funcționării mecanismului democratic românesc, cu avantajele și carențele sale, marcată de restructurarea sistemului pluripartinic, ca urmare a organizării primelor alegeri pe baza votului universal. Au apărut, de asemenea, și elemente

* Muzeul Militar Național *Regele Ferdinand I*. E-mail: ion.risnoveanu.cta@gmail.com

specifice rezultate din problemele complexe cu care s-a confruntat provincia transdanubiană în perioada interbelică.

Primele manifestări politice s-au înregistrat în rândul dobrogenilor refugiați în stânga Dunării ca urmare a ocupării provinciei dintre Dunăre și Mare de către trupele Puterilor Centrale. Astfel, la Galați un grup de intelectuali constănțeni și tulceni, la care s-au adăugat proprietari, funcționari, comercianți și industriași au înființat o asociație care să colaboreze cu autoritățile locale în scopul protejării și ajutorării familiilor nevoiașe¹.

În saloanele berăriei *Luther*, puse la dispoziție de autoritățile gălățene, s-a constituit *Congresul refugiaților din Dobrogea* care îi avea în frunte pe Ștefan Borș, în calitate de președinte de onoare și P. Grigorescu, ca președinte activ, precum și trei vicepreședinți. Printre primele acțiuni întreprinse de conducerea Congresului s-au numărat cererea adresată primului-ministru Alexandru Marghiloman, precum și o serie de petiții trimise Parlamentului prin care se cereau restabilirea drepturilor cetățenești și îmbunătățirea vieții refugiaților dobrogeni².

Toate aceste memorii și petiții au fost trimise de către reprezentanții dobrogenilor autorităților centrale de la București în condițiile în care erau raportate instigări la nesupunere a populației din partea unor provocatori. Un astfel de raport trimis de către primarul unei comune dobrogene arăta că *...prizonierii înapoiți din captivitate instigă printre locuitori, sfătuindu-i să nu mai primească înființarea obștilor și să ceară ca pământul să le fie împărțit în loturi individuale. Având în vedere pericolul pe care îl reprezintă siguranței Statului, o asemenea propagandă, vă atragem atenția a relua severe măsuri și o strictă supraveghere a acestora care au adus din străinătate ideile nesănătoase ale socialismului revoluționar*³.

Aceeași stare tensionată de la sate a fost prezentată și în telegrama nr. 242.978 din 19 august 1919, trimisă de Ministerul de Interne către prefectul de Constanța prin care se arăta că *...la sate s-ar fi împărțit manifeste revoluționare prin*

¹ Brutus Cotovu, *Însemnări pe timpul refugiului*, în „Analele Dobrogei”, an X, 1929, p. 251.

² *Ibidem*, p. 256.

³ Serviciul Județean Tulcea al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N. Tulcea), fond Prefectura Tulcea, dosar 119/1919, f. 33. Într-un Ordin trimis de prefectul de Tulcea tuturor administratorilor de plasă din județ au fost transmise următoarele indicații cu privire la prevenirea actelor care ar fi dus la atentate la siguranța Statului: *D-le Administrator, aici anexat am onoarea a vă transmite în copie ordinul secret al D-lui Ministru de Interne și vă rog a lua cele mai serioase și urgente măsuri a se executa cu strictețe, sfătuind toată pătura muncitoare la ascultare și la liniște, fiecare văzându-și de treburile și de nevoi și nimeni să nu dea nici o ascultare răuvoitorilor și agenților provocatori ordinii publice care trebuiesc urmăriți și descoperiți spre a se putea lua din timp măsurile cele mai severe în contra lor și a preveni neajunsurile la care s-ar putea da naștere de pe urma unor asemenea acțiuni nefaste. Vezi și Ibidem, dosar 126/1919, f. 5.*

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

care, între altele, se spune: *Țărani, sculați-vă din somnul vostru și vă răsculați contra asupritorilor care vă țin subjugati*⁴.

Această situație deosebit de gravă s-a datorat incompetenței și intereselor oamenilor politici din Dobrogea care au ținut cont prea puțin de necesitățile imediate ale populației care trecea prin momente dramatice. Ziarul *Dobrogea jună*, care și-a făcut o datorie de onoare din a demasca mașinațiunile politicianilor din provincia dintre Dunăre și Mare arăta, încă de la începutul anului 1919, că situația Dobrogei era *departe de a fi limpezită*, că traiul celor repatriați devenea din ce în ce mai greu și că mii de dobrogeni *pribegesc încă prin străini-copii ai nimănui, iar domnii își dispută și își împart interesele politice*⁵.

Un motiv pentru care această situație era deosebit de tensionată se datora și faptului că multe posturi publice erau ocupate de dezertori, alții nădăjduind să acceadă în funcții asemănătoare profitând de degradingolada de la nivelul autorităților locale și județene.

Una dintre cele mai dificile bătălii politice s-a dat la Constanța pentru ocuparea postului de prefect al județului, în condițiile în care această demnitate permitea celui care o ocupa să apere interesele partidului din care făcea parte. Nu fără interes pentru istoricul moravurilor politice au fost *culisele* din jurul numirii prefectului, desemnat în cele din urmă, în urma unor negocieri considerate *imorale și lipsite de cavalerism*, în persoana lui Nicolae Negulescu. Unul dintre cei mai importanți contracandidați ai acestuia a fost Marcel Opreanu care conta, în afară de legături de familie deosebit de puternice, pe sprijinul a doi dintre cei mai influenți oameni politici ai Dobrogei interbelice, respectiv A. Mărmurianu și V. Roman.

În cele din urmă, problema a fost tranșată în urma intervenției energice a lui P. Panait, care deținea funcția de ministru, și care a înclinat balanța în favoarea numirii lui Nicolae Negulescu în funcția de prefect de Constanța⁶.

O situație asemănătoare a fost și în județul Caliacra. Alexandru Gherghel, fostul prefect al județului, numit în funcție la începutul anului 1919, a fost acuzat de încălcarea flagrantă a legii, de gestionarea defectuoasă a relațiilor dintre autoritățile române și populația bulgară și de luarea unor măsuri greșite în vederea rezolvării problemelor imediate cu care se confruntau locuitorii acestui

⁴ Serviciul Județean Constanța al Arhivelor Naționale (în continuare S.J.A.N. Constanța), fond Prefectura Constanța, dosar 1/1919, f. 126.

⁵ *Informațiuni politice*, în „Dobrogea jună”, an XIII, nr. 9/12 ianuarie 1919, p. 1.

⁶ *Buletin politic*, în *Idem*, p. 3. Scandalul provocat de numirea noului prefect de Constanța a continuat până aproape de jumătatea anului 1920 și a fost oglindită, în termeni mai mult sau mai puțin subiectivi, în aproape toate ziarele constănțene, în funcție de interesele politice pe care acestea le apărau.

județ din Dobrogea Nouă. Despre fostul prefect, presa dobrogeană a avut o poziție clară, net în defavoarea acestuia: *...în adevăr, Domnia Sa a fost mai prejos decât chiar așteptările unui regim care a dat așa de puțină atențiune celor dintâi numiri făcute în administrația Dobrogei*⁷. În locul său a fost numit Grigorie Petrescu care a fost acceptat de către toate formațiunile politice care doreau instituirea unui climat liniștit și sănătos în vederea rezolvării problemelor economice și politice cu care se confrunta acest județ⁸.

La Silistra, refuzul lui A. Călinescu de a mai ocupa postul de președinte al Comisiei interimare a produs un adevărat scandal politic în condițiile în care mai mulți reprezentanți ai elitei politice a județului și-au manifestat dorința de a ocupa postul rămas vacant. Numirea lui Nicolae Melidon i-a luat prin surprindere pe majoritatea celor care s-au înscris în campanie, dar mai ales pe prefectul județului, generalul Castiș, care a fost surprins că acesta s-a prezentat la post cu numirea primită de la București în dauna unor concurenți considerați cu șanse mai mari, cum ar fi Tașcu Pucerea, Tașcu Stere, I. Callas și Melidonescu⁹.

Treptat, după reîntoarcerea dobrogenilor refugiați la casele și preocupările lor și după revenirea liderilor politici locali, în Dobrogea au apărut o serie de partide și formațiuni politice care au adus cu sine patima politică a țării de după război¹⁰.

Acordarea dreptului de vot universal a creat cadrul legal pentru ca locuitorii județelor dobrogene să-și exercite drepturile politice. Mai mult, posibilitatea extinderii activității politice atât în județele Constanța și Tulcea, cât și în sudul Dobrogei a preocupat partidele politice care au sprijinit personalități locale sau au impus politicieni de la centru, cu misiunea de a înființa organizații politice.

Deși, datorită caracterului de mozaic etnic și religios, majoritatea locuitorilor dobrogeni nu s-a implicat în activități politice, totuși viața politică din această provincie a cunoscut o agitație deosebită, uneori chiar mai accentuată decât în restul țării. Populația din provincia trans-danubiană, recent întoarsă dintr-un refugiu forțat, se găsea în proporție covârșitoare în lumea rurală. Aici, competiția politică a pătruns greu, dar a cunoscut o efervescentă aproape egală cu

⁷ *Noul prefect de Caliacra*, în *Idem*, an XIV, nr. 100/27 noiembrie 1920, p. 1.

⁸ *Ibidem*, p.1. În continuarea articolului se arată: *După așezarea d-lui Berceanu la Tulcea, instalarea d-lui Grigorie Petrescu la Bazargic e o nouă dovadă că guvernul a început a-și da seama că cu cârpaci și găinari nu se poate face, mai ales astăzi, administrație în provincia de peste Dunăre.*

⁹ *Buletin politic*, în *Idem*, an XIII, nr. 9/12 ianuarie 1919, p. 1. Evoluția ulterioară a vieții politice din județul Durostor a dus la apariția unor conflicte deschise între Tașcu Pucerea și Tașcu Stere care au ținut capul de afiș al presei dobrogene de la jumătatea perioadei interbelice.

¹⁰ *Informațiuni*, în *Idem*, an XIII, nr. 2/24 noiembrie 1918, p. 1.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

cea din mediul urban, în ciuda reticenței locuitorilor de la sate față de tot ce venea dinspre oraș, formă de exprimare a tradiționalismului și conservatorismului țărănimii de la începutul secolului al XX-lea.

În Dobrogea, partidele politice ale vremii au găsit un teren deosebit de propice pentru activitate. Aproape toate formațiunile politice românești din perioada interbelică și-au organizat filiale județene și locale în provincia dintre Dunăre și Mare care s-au remarcat în timpul campaniilor electorale atât prin prezentarea programelor centrale, cât mai ales prin punerea în discuție a unor probleme specifice regiunii. Erau propuse alegerilor, într-un mod mai mult sau mai puțin demagogic, instaurarea unei administrații corecte, acordarea de despăgubiri celor îndreptățiți să-și refacă gospodăriile, dar și construirea de școli, căi ferate, șosele, fântâni, ș.a.¹¹.

O atenție deosebită a fost acordată atragerii minorităților. Populația bulgară a fost mai rezervată față de partidele românești de centru-dreapta și total împotriva formațiunilor politice de dreapta, dar s-a arătat interesată de partidele de stânga și de extremă-stânga. Acest fapt se explică prin politica de exacerbare a elementului românesc de către dreapta politică și conflictul pe care aceasta îl avea cu elementul alogen. Etnicii bulgari din Dobrogea erau mai apropiați de stânga politică și datorită dorinței de alipire a acestei provincii la Bulgaria. Mai mult, în județul Caliacra, bulgarii au respins cu totul formațiunile politice românești, organizând Partidul Bulgar care s-a prezentat la alegerile din 1919¹².

În acest timp, etnicii turci și tătari s-au încadrat într-un procent mult mai mare în partidele ce activau în Dobrogea interbelică. Printre cele mai importante personalități ale minorității turco-tătare îi amintim pe Kurt Ali Memet, Mustafa Reza, Hagi Memet, Mahmud Fehni și Sadca Mahmud, membri marcanți ai Partidului Național Liberal¹³.

Mai mult, minoritatea turco-tătără din Dobrogea era reprezentată nu numai la nivelul instituțiilor administrației locale, ci și în Parlamentul României. Cu prilejul alegerilor parlamentare generale din anul 1919, deputatul Mustafa Mehmet Fekrim declara: *suntem fericiți că pentru prima dată au intrat în Camera românească patru deputați musulmani de când e Statul Român. În sfârșit, vă declar, în*

¹¹ *Promisiuni politice*, în „Ecoul Silistrei”, an I, nr. 6/21 mai 1919, p. 2. Astfel de promisiuni electorale apăreau în mai toate ziarele din provincia trans-danubiană, dar cu precădere în cele care reprezentau interesele grupurilor politice de aici.

¹² *Ibidem*, p. 3. În anii următori, reprezentanți ai minorității bulgare din județele Durostor și Caliacra au aderat la Partidul Național Țărănesc, unii dintre aceștia devenind chiar deputați în Parlamentul de la București pe listele acestui partid.

¹³ Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), fond Ministerul Afacerilor Interne (în continuare M.A.I.), dosar nr. 505/1919, f. 20 și următoarele.

*numele populației musulmane din Dobrogea, că vom fi credincioși și folositori pentru România Mare, patria noastră iubită*¹⁴.

Că autoritățile locale și centrale nutreau un respect deosebit față de minoritatea turco-tătără musulmană din provincia dintre Dunăre și Mare este dovedit și de faptul că la serbările organizate cu mult fast, în anul 1928, cu ocazia Semicentenarului unirii Dobrogei cu România, au fost invitați reprezentanți de marcă ai acesteia. Pe lista persoanelor invitate la banchetul de onoare s-au numărat și mulți demnitari turci. În afară de muftiții celor patru județe dobrogene au mai fost invitați foștii deputați Sadâr Mehmet, Checeli Suliman, Mehmet T. Murtaza, Riza Mehmet și Abdula Hairedin, foștii senatori Sukru Alioglu și Kerim Seid Islam, delegat permanent în comunitatea din Murfatlar, Murat Ali, președintele comunității turco-tătare musulmane din Constanța, deputatul de Constanța Selim Abdulachim și senatorii Ibrahim Themo și Kurdali Mehmet¹⁵.

Macedo-românii, stabiliți masiv în Dobrogea în perioada interbelică, au jucat încă din primii ani ai perioadei interbelice un rol deosebit de activ pe scena politică a provinciei. Fie că au fost membri ai partidelor democratice, fie că s-au numărat printre simpatizanții Mișcării Legionare, aceștia s-au aflat tot timpul în primele rânduri ale confruntărilor politice. Printre cei mai importanți reprezentanți ai comunității aromâne de pe scena politică dobrogeană îi amintim pe dr. Tașcu Pucerea, Ahil Pineta, Vasile Th. Muși și Nicolae Batzaria, aleși ca reprezentanți ai județelor Durostor și Caliacra în Parlamentul României în diferite legislaturi din perioada interbelică¹⁶.

Celelalte minorități din Dobrogea nu au participat, într-o măsură prea mare, la viața politică dobrogeană, acest lucru reflectându-se într-un mod negativ deoarece partidele politice românești nu au beneficiat de seriozitatea și hărnicia acestora.

Elaborarea unui nou cadru legislativ care a permis instaurarea votului universal a făcut ca activitatea politică să devină tot mai intensă. Astfel, s-au înființat noi cluburi politice, s-au constituit comitete de conducere la nivelul plășilor, iar propaganda prin presă a devenit mai incisivă. Mai mult, au fost

¹⁴ Mehmet Ali Ekrem, *Din istoria turcilor dobrogeni*, București, Editura Kriterion, 1994, p. 119. Aceeași stare de spirit îi anima pe reprezentanții populației turco-tătare musulmane din Dobrogea și în deceniul patru al secolului trecut. Într-o comunicare adresată Ministerului de Interne în ședința Camerei din 23 februarie 1932, deputatul Hamdi Suleyman sublinia că *guvernele care au cârmuit țara atât în timpuri bune, cât și în timpuri grele, ne-au dat întotdeauna un puternic sprijin moral și material. Moralmente suntem satisfăcuți de încrederea ce ne-o acordă românismul și țara*.

¹⁵ *Ibidem*, p. 119.

¹⁶ Vasile Th. Muși, *Un deceniu de colonizare în Dobrogea Nouă. 1925-1935, f.l.*, Societatea de cultură macedo-română, f.a., p. 9.

organizate conferințe publice pentru clarificarea doctrinelor politice și a programelor diferitelor partide care activau în Dobrogea. În cadrul tuturor acestor manifestări s-a amintit necesitatea dezvoltării industriei alimentare, capabilă să valorifice materia primă locală și să asigure produse destinate exportului, în paralel cu reorganizarea agriculturii dobrogene prin crearea de ferme agricole care să pună accent pe culturile cerealiere și viticultură. De asemenea, aproape toate partidele care își disputau locurile eligibile din Dobrogea pentru parlament propuneau seturi de măsuri care urmau să ducă la triplarea capacității instalațiilor portuare și îmbunătățirea serviciilor acestora¹⁷.

Caracterul demagogic al activității unor partide care activau în provincia trans-danubiană a făcut ca foarte puțini dobrogeni să se angreneze direct în viața politică. Corupția de care erau acuzați unii politicieni din provincia trans-danubiană, precum și faptul că de cele mai multe ori aceștia erau numiți de la centru, au dus la un interes relativ scăzut din partea dobrogenilor.

Aceștia erau mai degrabă interesați de asigurarea semințelor care urmau să asigure viitoarea recoltă și de reparația distrugerilor pricinuite de război, decât de discursurile politice pe care, de cele mai multe ori, nici nu le înțelegeau. În acest sens, dovadă stau rapoartele Legiunilor de Jandarmi și ale Siguranței care arătau interesul relativ scăzut al populației dobrogene față de politică¹⁸.

Unul dintre cele mai active partide politice din Dobrogea interbelică a fost Partidul Național Liberal. Sprijinit de pătura burgheză a Dobrogei, cu un puternic capital de simpatie venit din partea Brătienilor, această formațiune politică a încercat să aducă rezolvări ale problemelor provinciei dintre Dunăre și Mare.

Încă din 1920, liberalii au dus o politică care viza instaurarea disciplinei în cadrul organizațiilor, precum și penetrarea în zonele rurale unde, de obicei, aveau o aderență scăzută. Introducerea votului universal era considerată de liberalii dobrogeni o măsură înțeleaptă care, împreună cu înscrierea în partid fără achitarea taxei și amânarea plății cotizațiilor, aveau darul de a atrage noi membri mai ales din localitățile rurale¹⁹.

Un succes deosebit a fost reputat de liberali în localitățile urbane. Intelectualitatea dobrogană, precum și investitorii activi din mediul industrial și

¹⁷ *Economia în Dobrogea*, în „*Liberalul Constanței*”, seria a II-a, an VI, nr. 2/30 ianuarie 1920, p. 2.

¹⁸ S.J.A.N. Constanța, fond Legiunea de Jandarmi Constanța, dosar 6/1920, f. 130 și următoarele. Această stare de fapt s-a perpetuat pe tot parcursul deceniului trei al perioadei interbelice însă, în anii următori, îmbunătățirea nivelului de trai și accesul la informații au dus la o creștere semnificativă a participării dobrogenilor la viața politică a provinciei dintre Dunăre și Mare.

¹⁹ *Noi membri liberali*, în „*Liberalul Constanței*”, seria a II-a, an VI, nr. 7/6 iunie 1920, p. 1. Eforturile liberalilor de a atrage noi membri au avut loc în condițiile în care acest partid era tot mai contestat de către Partidul Național Român și acuzat de instaurarea unei dictaturi liberale.

financiar-bancar erau direct interesați de adoptarea unei legislații liberale. De aceea, principalii cotizanți ai filialelor dobrogene ale Partidului Național Liberal proveneau din rândul elitei intelectuale a provinciei, dar și din rândul industriașilor și bancherilor care vedeau în Dobrogea un loc propice pentru afaceri.

De altfel, încă din timpul refugiului de la Galați și Ismail s-au încropit primele organizații liberale care aveau drept fondatori reprezentanți ai intelectualității. În primii ani, simpatia pentru acest partid a fost destul de mare. În diferite materiale de presă se arăta faptul că, spre exemplu, *...în orașul și județul Tulcea simpatiile pentru liberali cresc pe fiecare zi și cu drept cuvânt se poate spune că acolo cel mai puternic partid este cel liberal, chiar acum în opoziție*²⁰.

În contradicție cu eforturile depuse pentru recâștigarea terenului pierdut în rândurile alegătorilor dobrogeni, au apărut primele conflicte de interese atât între liderii locali, cât și între aceștia și conducerea centrală de la București. Cele mai multe neînțelegeri interne s-au semnalat în cadrul Organizației județene Constanța a Partidului Național Liberal. Printre motivele acestei stări de lucruri s-au numărat modul în care s-au propus candidaturile pentru alegerile parlamentare și pentru Camerele Agricole, chestiunea conducerii filialei constănțene a partidului, nerezolvarea problemei oborului de cereale, precum și nerezolvarea spinoasei chestiuni a transportului cerealelor în port²¹.

Nemulțumirile, care nu de puține ori au îmbrăcat și forme violente, au făcut obiectul unor discuții aprinse la clubul partidului și în presă, fapt ce a determinat conducerea centrală a Partidului Național Liberal să treacă la schimbarea conducerii locale și să îl numească pe Vasile P. Sassu²², fost ministru al Industriei și Comerțului în perioada 19 ianuarie 1922–29 octombrie 1923, la

²⁰ *Situația liberalilor din Tulcea*, în „Dobrogea jună”, an XIV, nr. 63/10 octombrie 1920, p. 1. Într-un nou articol intitulat *Reorganizarea partidului liberal din Tulcea*, publicat în numărul 116 din 30 decembrie 1920, era confirmată ascensiunea acestei formațiuni politice în condițiile erodării la guvernare a Ligii Poporului condusă de generalul Averescu: *Membrii marcanți ai P.N.L. din Tulcea sunt în plină activitate în ce privește reorganizarea partidului pe baze democratice, conform noilor statute. Cu această ocaziune, se observă că aversiunea pe care populația rurală o avea pentru partidul liberal-aversiune care s-a manifestat evidențiat în mod plastic cu ocazia alegerilor parlamentare de sub guvernul de generali-această aversiune a dispărut datorită greșelilor administrației regimului de la putere.*

²¹ *Informațiuni politice*, în „Marea Neagră”, an VII, nr. 20/13 februarie 1923, p. 2.

²² *Frământările guvernamentabililor tulceni*, în „Dobrogea jună”, an XXXIII, nr. 208/9 noiembrie 1934, p. 1. Acesta nu s-a sfiit să se amestece flagrant și în treburile interne ale filialei Tulcea a Partidului Național Liberal, intrând în conflict cu deputații din acest județ: *Deputatul Ion N. Drăghici a fost rănit grav într-o ambuscadă. Vasile P. Sassu a încercat să impună la șefia organizației Tulcea pe cumnatul său Nelu Munteanu intrând astfel, în conflict și cu deputatul Radu Roșculeț.*

conducerea filialei județene Constanța a Partidului Național Liberal. Acest lucru s-a datorat și faptului că Vasile P. Sassu se găsea în cercul de apropiați ai lui Ion I.C. Brătianu. S-a profitat și de faptul că mandatul conducerii organizației județene a expirat, fără să poată fi aleasă o nouă conducere din cauza neînțelegerilor existente²³. În aceste condiții, noul lider al liberalilor constănțeni a dat publicității un comunicat în care preciza faptul că fusese însărcinat cu puteri depline din partea lui Ionel I.C. Brătianu pentru reorganizarea radicală a filialei județene Constanța a Partidului Național Liberal și pentru stoparea tuturor disputelor și neînțelegerilor de până atunci²⁴.

Această decizie a conducerii centrale a Partidului Național Liberal a fost percepută ca o mișcare în forță de către membrii liberali cu ștate vechi în cadrul filialei județene Constanța. Aceștia erau nemulțumiți și de schimbarea comisiei interimare a orașului Constanța, fapt ce a provocat noi și numeroase proteste. Reuniți în jurul lui Virgil Andronescu, contestatarii i-au trimis o telegramă șefului Partidului Național Liberal prin care își arătau nemulțumirea față de măsurile luate, arătând totodată că acestea aveau un caracter nestatutar²⁵.

Totuși, sprijinit de Comitetul de reorganizare a activității organizației județene Constanța a Partidului Național Liberal, precum și de către presa de partid în rândul căreia ziarul *Liberalul Constanței* a avut un rol activ, Vasile P. Sassu a reușit nu numai să aducă liniștea în interiorul organizației județene, ci și să obțină rezultate importante. Mitingurile desfășurate la Hârșova și Mangalia, memoriile trimise de către fruntași liberali constănțeni, precum și de către reprezentanți ai elitelor intelectuale și ai mediului de afaceri dobrogean au reprezentat dovezi sigure în acest sens. Mai mult, ziarul *Dobrogea Jună*, recunoscut pentru politica sa editorială critică față de partidele politice din Dobrogea, a apreciat meritele noii conduceri locale județene a Partidului Național Liberal care s-au repercutat într-un mod pozitiv asupra stării de spirit din întreaga Dobrogea²⁶.

Măsuri cu caracter organizatoric au fost adoptate și de organizația județeană Tulcea a Partidului Național Liberal. Astfel, în fiecare comună au fost

²³ *Nou șef la liberalii constănțeni*, în „Dobrogea jună”, an XXI, nr. 290/22 octombrie 1925, p. 1. Amestecul conducerii centrale a Partidului Național Liberal în activitatea filialelor județene din Dobrogea a avut un caracter aproape permanent în perioada interbelică. Sciziunile repetate de la centru, la care s-au adăugat conflictele de interese din teritoriu, au dus la schimbări repetate la nivelul conducerilor filialelor județene, peste dorința membrilor locali, fapt care a generat tensiuni între conducerea centrală și reprezentanții conducerilor locale.

²⁴ *Nesiguranță la filiala Constanța*, în „Liberalul Constanței”, seria a II-a, an X, nr. 470/29 noiembrie 1925, p. 1.

²⁵ *Ibidem*, p. 1.

²⁶ *S-au rezolvat problemele la filiala P.N.L. Constanța*, în „Dobrogea jună”, an XXII, nr. 10/15 ianuarie 1926, p. 1.

create organizații conduse de oameni cu autoritate și influență, proveniți în special din rândul țăranilor înstăriți care erau dispuși să se angreneze în disputele politice, în condițiile în care în mediul rural acestea erau în mare parte ignorate. Mai mult, la nivelul organizației județene s-a hotărât crearea unui nucleu numeros alcătuit din personalități respectabile din toate domeniile de activitate²⁷.

Cu toate acestea, frământările politice din rândurile liberalilor s-au resimțit și în relațiile dintre conducerea centrală și filialele județene. În momentul în care acestea păreau că s-au stins, la sfârșitul anului 1934 a izbucnit un scandal puternic mediatizat de către presa dobrogeană între Dinu Brătianu și un grup de parlamentari din județul Tulcea alcătuit din deputații Gheorghe Șerban și Ion N. Drăghici și senatorii Nicolae Zaharia și T. Gârbov. Aceștia îi reproșau liderului liberal faptul că se amesteca prea mult în activitatea filialei județene și, mai grav, încerca să impună pe listele electorale oameni cu o slabă aderență²⁸.

În perioada 1922-1926, organizațiile Partidului Național Liberal din județele Caliacra și Durostor nu au fost marcate de neînțelegeri și orgolii care să afecteze în mod grav stabilitatea partidului. Activitatea acestora s-a concentrat pe soluționarea problemelor politice deosebit de complexe determinate de colonizare, fiind necesară și rezolvarea urgentă și eficientă a problemelor demografice, economice și de apărare la frontiera cu Bulgaria²⁹.

Totuși, la sfârșitul anului 1927 au apărut primele disensiuni, rupturi și excluderi din rândul organizației județene Durostor. Acestea au avut la bază conflictul de interese dintre Tașcu Pucerea, președintele organizației, și Tașcu Statu, prefectul județului. Problemele ridicate de cei doi au fost discutate la București în cadrul conducerii centrale unde s-a încercat medierea pozițiilor divergente, măsurile luate fiind deosebit de dure. Astfel, Tașcu Pucerea a fost exclus din cadrul organizației Partidului Național Liberal filiala Durostor după ce a fost acuzat că și-a însușit polițe în valoare de 800.000 de lei de la *Banca Comercială* și că a cheltuit nejustificat fondurile organizației³⁰.

Spre sfârșitul perioadei interbelice, orgoliile și interesele locale au fost atât de mari încât organizațiile județene Constanța și Durostor s-au divizat în câte

²⁷ *Ibidem*, nr. 20/27 februarie 1926, p. 1. În județul Tulcea, frământările din cadrul filialei județene a Partidului Național Liberal au avut o intensitate redusă și datorită faptului că în fruntea acesteia au fost alese personalități marcante care au avut o atitudine ireproșabilă în timpul ocupației și al refugiului. În plus, aici conflictele de interese nu erau atât de puternice ca în cazul filialei județene Constanța. Cu toate acestea, au apărut neînțelegeri între conducerea centrală și cea a filialei județene.

²⁸ *Frământările din organizația liberală de Tulcea*, în *Idem*, an XXXIII, nr. 206/5 noiembrie 1934, p. 1.

²⁹ George Fotino, *Pagini răzlețe. Câteva articole și cuvântări*, București, Editura Cartea Românească, 1934, p. 38.

³⁰ *Neînțelegeri între liberalii din Durostor*, în „Curentul Silistrei”, an I, nr. 2/16 iunie 1929, p. 1.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

două tabere, mergându-se până acolo încât membrii aceluiasi partid au participat la alegerile parlamentare pe câte două liste separate.

Până la 30 martie 1938, când regele Carol al II-lea a decis dizolvarea partidelor politice, activitatea organizațiilor Partidului Național Liberal din Dobrogea a cunoscut aceeași divizare și îndepărtare de interesele locuitorilor provinciei trans-danubiene.

În perioada interbelică, scena politică dobrogeană a fost o copie fidelă a scenei politice românești. Astfel, orice acțiune sau manifestare a vreunui partid politic își găsea imediat oglindirea și în viața politică dobrogeană. Mai mult, grupurile de interese economice și politice de la București aveau o prelungire imediată și în Dobrogea unde, pe lângă aceste interese, interveneau orgolii personale, uneori chiar meschinării îndreptate împotriva uneia sau alteia dintre formațiunile politice de aici sau împotriva liderilor politici ai acestora.

Același lucru s-a întâmplat și cu Partidul Național Liberal. Astfel, singurul lider marcant, care a semnat în iunie 1930 *actul restaurației*, sprijinindu-l pe Carol al II-lea, a fost Gheorghe Brătianu, motiv pentru care a fost exclus din gruparea liberală. În aceste condiții, fruntașul liberal a decis să-și creeze propria formațiune politică denumită Partidul Național Liberal - Gheorghe Brătianu, numit și *georgist* de către oamenii politici și presa românească interbelică, al cărui prim congres a avut loc la data de 15 iunie 1930³¹.

Evident, mutarea politică care a avut loc la București nu putea rămâne fără ecou în teritoriu, cu atât mai puțin în Dobrogea. Scindarea Partidului Național Liberal a produs și în provincia trans-danubiană apariția unor facțiuni dizidente.

La noul partid *georgist* a aderat din Constanța gruparea de liberali strânsă în jurul intelectualului și prosperului om de afaceri Istrate Micescu. Acestui grup i s-au alăturat, în general, reprezentanți ai elitelor intelectuale și ai mediului de afaceri, precum Ioan N. Roman și Virgil Andronescu, acesta din urmă cu ștate vechi printre dizidenții liberali.

Revenirea lui Carol în România și instalarea sa ca rege nu a lăsat indiferent nici grupul liberal dizident din Constanța. La 11 iunie 1930, prin vocea lui Ioan N. Roman, unul dintre oamenii politici de vază nu numai ai liberalilor constănțeni, dar și ai provinciei dintre Dunăre și Mare, aceștia adresau urări de bun venit noului monarh și transmiteau că se pun cu totul la dispoziția noului regim: *...sosirea Majestății Voastre în mijlocul poporului Său a înviorat toată suflarea românească, iar urcarea Majestății Voastre pe Tron rămâne un eveniment istoric care ne umple sufletele de bucurie și ne deschide perspectivele celor mai bune speranțe pentru viitor*³².

³¹ Valentin Ciorbea, *Evoluția Dobrogei între 1918-1944*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2005, p. 335.

³² *Liberalii din Constanța față de noul rege*, în „Dobrogea jună”, an XXVI, nr. 99/11 iunie 1930, p. 1.

Încă de la începutul acțiunii sale politice, Gheorghe Brătianu a acordat o atenție specială provinciei dintre Dunăre și Mare. Astfel, a participat la primele congrese ale organizațiilor din județele Durostor și Caliacra și a aprobat desfășurarea primului congres regional al Partidului Național Liberal-Gheorghe Brătianu la Constanța, la începutul lunii decembrie 1930. Manifestarea a fost prezidată de către Istrate Micescu și a reunit delegați din partea județului Constanța conduși de Ioan N. Roman și Virgil Andronescu, din partea județului Durostor sub conducerea lui Horațiu Hențescu și a județului Tulcea avându-l în frunte pe V. Lichiardopol³³.

În aceste condiții, demn de remarcat este modul în care potențialii alegători din Dobrogea au fost implicați în aceste lupte politice. Astfel, la 28 septembrie 1930, la Bazargic s-a desfășurat întrunirea noii formațiuni politice Partidului Național Liberal-Gheorghe Brătianu. Victor Papacostea, ajutat de Vasile Zeana, a vizitat centrele de aromâni, convingându-i să participe la congres, promițându-le că vor primi pământ, animale și bani. Acest episod a fost amplu dezbătut de presa dobrogeană a acelei perioade care a dezvăluit faptul că aromânii din sudul Dobrogei au fost convinși să voteze în grup formațiunea politică al cărei lider era Gheorghe Brătianu. Mai mult chiar, pentru a primi vizita șefului liberal, în județ s-a format un grup de călăreți și bicicliști din tineri aromâni cu misiunea să-l întâmpine și să-l conducă³⁴.

Un atu important al Partidului Național Liberal-Gheorghe Brătianu a fost reprezentat de aderarea la organizația din Constanța a reputatului ziarist Constantin N. Sarry, directorul celui mai influent ziar dobrogean, *Dobrogea Jună*. Se poate conchide că Partidul Național Liberal-Gheorghe Brătianu a avut în dreapta Dunării un sprijin de propagandă deosebit de important.

Spre sfârșitul perioadei interbelice, această formațiune politică nu a mai avut un sprijin deosebit din partea electoratului dobrogean sătul de dizidențe interesate și vorbe goale. De aceea, alegerile parlamentare desfășurate în anul 1937 au provocat Partidului Național Liberal-Gheorghe Brătianu o înfrângere usturătoare. În aceste condiții, rezultatele mai mult decât modeste din timpul alegerilor, precum și aderența din ce în ce mai scăzută la un electorat și așa destul de redus au determinat fuziunea Partidului Național Liberal-Gheorghe Brătianu cu vechiul Partid Național Liberal. Astfel, la 3 februarie 1938, în prezența lui Vasile P. Sassu, lider al Partidului Național Liberal Constanța, și a liberalilor

³³ „Georgiștii” din Dobrogea, în „Ziua”, nr. 756/20 decembrie 1930, p. 1.

³⁴ Gheorghe Brătianu în Caliacra, în „Libertatea”, an V, nr. 433/1 octombrie 1930, p. 1. Această amplă manifestație a fost organizată de către Societatea culturală macedo-română care se alătura oricărei formațiuni care sprijinea eforturile coloniștilor aromâni de a se instala în cele două județe din Dobrogea de Sud.

georgiști s-a desfășurat la Constanța ședința de reunificare a celor două partide liberale³⁵.

Alături de vechile organizații de partid care și-au reluat activitatea la sfârșitul Primului Război Mondial, în condițiile refugiului populației dobrogene mai ales în zona Galați și Ismail, noi formațiuni și-au făcut treptat intrarea și în peisajul politic dobrogean³⁶.

În aceste condiții, Partidul Țărănesc a luat ființă în contextul regroupărilor și înfruntărilor politice care s-au conturat la sfârșitul primei conflagrații mondiale, al cadrului creat de reforma agrară și cea electorală, care a permis afirmarea politică a mișcării țărăniste românești într-un context internațional în care și în țările vecine s-au afirmat partide agrariene.

Inițiatorul noii formațiuni politice a fost Ion Mihalache, președintele *Asociației Generale a Corpului Didactic Primar*, care a fost sprijinit de învățători, preoți și țărani. De altfel, învățătorii au reprezentat categoria socio-profesională care a dat primele cadre ale partidului. Cu un program radical și un culoar politic favorabil, partidul și-a constituit organizații în Vechiul Regat, inclusiv în Dobrogea³⁷.

În luna ianuarie 1919, Vasile Lepădatu, învățător din Basarabi (Murfatlar) a lansat apelul *către sătenii dobrogeni* cărora le recomanda să asculte numai de sfaturile învățătorilor deoarece aceștia erau cei mai buni cunoscători ai vieții sătenilor, făcând ei înșiși parte din lumea satelor³⁸.

Constituirea formațiunii politice *Gruparea țărănească dobrogeană*, cum s-a numit la început, a avut loc la 17 august 1919, după cum reiese din procesul-verbal semnat de inițiatori, între care s-au aflat fostul prefect Scarlat Vârnav, fostul director al fabricii de ciment din Cernavoda Francisc Sachetti, Vasile Lepădatu, ziaristul Constantin N. Sarry, proprietarul ziarului *Dobrogea Jună*, trecut în 1930 la Partidul Național Liberal-Gheorghe Brătianu, și alții.

Programul propus de noua formațiune politică prezenta un set de măsuri care urmau să fie aplicate nu numai la nivelul întregii țări ci, mai ales, la nivelul provinciei trans-danubiene, dintre care cele mai importante erau pregătirea elementului țăărănesc pentru acțiuni politice și sociale în colaborare cu elitele

³⁵ *Fuziunea liberală*, în „Dobrogea jună”, an XXXIV, nr. 27-28/5 februarie 1938, p. 1.

³⁶ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 339.

³⁷ Ioan Scurtu, *Din viața politică a României. Întemeierea și activitatea Partidului Țărănesc (1918-1926)*, București, Editura Litera, 1975, p. 11.

³⁸ *Apel către sătenii dobrogeni*, în „Dobrogea jună”, an XIII, nr. 10/19 ianuarie 1919, p. 1. Apelul lui Vasile Lepădatu a avut un ecou remarcabil în rândul locuitorilor de la sate. Din rapoartele posturilor de jandarmi din mediul rural a reieșit faptul că aici țărăniștii au avut cel mai mare succes.

intelectuale ale orașelor, reforma administrativă, culturală, judecătorească, economică și sanitară în conformitate cu necesitățile specifice ale Dobrogei, lupta împotriva abuzurilor și corupției, precum și refacerea imediată și completă, prin intervenția directă a statului, a întregului avut al dobrogenilor³⁹.

Așa cum îi arată numele și cum se alcătua conducerea centrală, Partidul Țărănesc se adresa în mod preponderent locuitorilor din mediul rural. Cu un program radical care conținea destule elemente doctrinare de stânga, această formațiune politică încerca rezolvarea problemei agrare și a emancipării țăranilor. Acest demers se realiza în condițiile în care România era o țară eminemant agrară, dar care făcea eforturi deosebite de industrializare și, implicit, de dezvoltare a orașelor. În aceste condiții, problema țărănească tindea să fie trecută pe planul doi, mai ales că politica Partidului Național Liberal ținea spre o industrializare rapidă a României. Totuși, reforma agrară și introducerea votului universal a însemnat creșterea rolului politic al țăranilor, fie și pentru simplul fapt că lumea satelor reprezenta un important bazin de voturi pentru partidele românești.

În Dobrogea, activitatea Partidului Țărănesc s-a desfășurat în condițiile specifice acestei provincii. Și aici, ca și în restul României, populația majoritară locuia la sate și se confrunta cu aceleași probleme ca și restul locuitorilor din Regat. Provincia dintre Dunăre și Mare avea, însă, un specific anume. Aici se întâlnea un mozaic etnic și confesional care dădea un sentiment eterogen provinciei, acesta fiind unul dintre motivele importante pentru care lupta politică a avut caracteristici aparte.

Un alt element pentru care politica în general, și activitatea Partidului Țărănesc în special, au avut un ecou deosebit era reprezentat de faptul că, la sfârșitul primei conflagrații mondiale, majoritatea populației s-a reîntors din refugiu, iar starea provinciei a declanșat lupte politice pătimașe.

La toate acestea se adăugau orgoliile personale ale liderilor politici, reprezentanților intelectualității, precum și ai potențailor economici ai vremii, parcă mai acute în Dobrogea decât în restul României.

În primii ani de după sfârșitul Primului Război Mondial, nici măcar Partidul Țărănesc nu a făcut excepție, cunoscut fiind blamul aruncat asupra unor membri de partid precum Gheorghe Popa, Nicolae Popa, Nicolae D. Chirescu, Niță Manolescu și alții care au criticat și chiar au părăsit această formațiune politică⁴⁰, chiar dacă ziarul *Secera*, oficiul organizației țărănești a orașului

³⁹ Programul țăărăniștilor, în *Idem*, an XIII, nr. 38/24 septembrie 1919, p. 1. Programul propus de Gruparea țăărănească dobrogeană a fost deosebit de generos, fapt care a dus la înscrierea unui număr destul de important de membri încă din primii ani de la înființare.

⁴⁰ *Ceartă la țărăniști*, în „*Secera*” an I, nr. 13/15 mai 1921, p. 1.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

Constanța, a dus o politică activă pentru promovarea ideilor țărăniste în rândul membrilor de partid și a populației dobrogene, în condițiile în care primea stipendii importante și din partea conducerii centrale⁴¹.

Partidul Național Țărănesc, rezultat din fuziunea Partidului Țărănesc cu Partidul Național Român, a jucat un rol politic important în Dobrogea, în condițiile în care în primii ani de activitate au fost depuse eforturi organizatorice remarcabile, mai ales în județele Durostor și Caliacra colonizate masiv de coloniști aromâni.

Fuziunea organizațiilor dobrogene ale Partidului Țărănist și Partidului Național s-a desfășurat în conformitate cu indicațiile stabilite de conducerea centrală după Congresul care a avut loc la București, în 10 octombrie 1926, și care a pus bazele Partidului Național Țărănesc⁴². Prima contopire din Dobrogea a celor două organizații s-a realizat la 29 octombrie 1926, în județul Caliacra, sub conducerea lui C. Angelescu. Peste un an, la 30 octombrie 1927, s-a desfășurat primul congres al noii organizații P.N.Ț. Caliacra. În cadrul acestuia, C. Angelescu a prezentat un succint raport asupra succesorilor politice, dar și asupra problemelor specifice cu care se confrunta noua formațiune politică în Dobrogea. În *Rezoluția* adoptată s-a exprimat adeziunea membrilor organizației față de conducerea centrală a partidului, iar șef al organizației Caliacra a fost reales C. Angelescu⁴³.

La 30 decembrie 1927, conducerile Partidului Țărănesc și Partidului Național din județul Durostor au decis ca pe data de 29 ianuarie 1928 să aibă loc primul congres al organizației județene a P.N.Ț. Această întrunire s-a ținut la Silistra și au participat, după aprecierea ziarului *Democrația*, oficiosul organizației județene, aproximativ 1.000 de delegați din cele 70 de organizații locale recunoscute și din filialele încă nevalidate⁴⁴.

La Constanța, fuziunea celor două organizații s-a realizat în ziua de 6 februarie 1927, în conformitate cu indicațiile primite de la centru. După fuziune, prima întrunire a organizației județene a P.N.Ț. a avut loc la 6 martie 1927. V. Lepădatu, președintele organizației, a precizat delegaților că scopul contopirii

⁴¹ *Programul nostru*, în *Idem*, an I, nr. 33/18 iunie 1921, p. 1. Membrii colectivului de redacție ai ziarului *Secera* au căutat să mențină o poziție echidistantă față de facțiunile apărute în interiorul partidului. Eforturile acestora nu au avut sorti de izbândă, în condițiile în care orgoliile liderilor țărăniști au fost mai puternice decât interesele de partid.

⁴² Ioan Scurtu, *op. cit.*, p. 81.

⁴³ *Raportul d-lui C. Angelescu*, în „*Libertatea*”, an IV, nr. 200/6 noiembrie 1927, p. 3.

⁴⁴ *Formarea Partidului Național Țărănesc în județul Durostor*, în „*Democrația*” an V, nr. 2/18 februarie 1928, p. 1.

celor două partide a fost, la nivel național, de a unifica mișcarea democratică, iar în planul local de a îmbunătăți activitatea organizatorică⁴⁵.

La Tulcea, fuziunea s-a realizat la 31 octombrie 1926, președinte al organizației județene a Partidului Național Țărănesc fiind ales Nicolae Georgescu-Tulcea, iar dr. Ștefan Mazăre vicepreședinte. Organizația a continuat să tipărească periodicul *Țăranul dobrogean* prin intermediul căruia directorul ziarului, Nicolae Georgescu-Tulcea, și-a popularizat activitatea ca lider de organizație și parlamentar⁴⁶.

Nici Partidul Național Țărănesc nu a fost ocolit de scandaluri și sciziuni. Astfel, în februarie 1935, Alexandru Vaida-Voievod a provocat o sciziune în cadrul organizației județene Constanța, reflectată cu lux de amănunte în presa vremii. Victimă a acestui scandal a fost doctorul M. Isăcescu criticat de oficiosul local al Partidului Național Țărănesc pentru traseismul său politic⁴⁷.

De asemenea, nici liniștitul județ Durostor nu a fost ocolit de luptele interne dintre membrii Partidului Național Țărănesc. La 1 iunie 1936, trebuia să se organizeze un congres al organizației județene. Adunarea nu s-a mai ținut deoarece neînțelegerile au determinat excluderea unor membri care contestaseră conducerea lui M. Priboianu. Între cei excluși s-au aflat Onor Jitianu, Omer Vehbi și alții, care avuseseră o activitate recunoscută în organizația P.N.Ț. în anii anteriori. Până la noi dispoziții din partea conducerii centrale, s-a prelungit mandatul vechiului comitet⁴⁸.

⁴⁵ *Rolul și locul țărăniștilor în Dobrogea*, în „Secera”, an V, nr. 1/1 aprilie 1927, p. 1. În raportul prezentat de V. Lepădatu erau aduse acuze Partidului Național Liberal care a fost considerat principalul adversar politic al noului partid și vinovat pentru situația deosebit de grea în care se află azi Dobrogea.

⁴⁶ *Alegeri la Tulcea*, în „Țăranul dobrogean”, an VI, nr. 11/14 noiembrie 1926, p. 1. Nicolae Georgescu-Tulcea, primul lider național-țărănist din județul Tulcea a reprezentat una dintre cele mai interesante figuri pe scena politică a județului din perioada interbelică. Intellectual rasat, dar și un abil om de afaceri, el a reușit să se impună printre oamenii politici printr-o atitudine hotărâtă, uneori autoritară, și datorită susținerii pe care a primit-o din partea conducerii centrale de la București.

⁴⁷ *Sciziune la vârf în județul Constanța*, în „Ogorul”, an II, nr. 7/28 aprilie 1935, p. 1 și următoarele. Aceasta a reprezentat una din cele mai frecvente acuzații aduse membrilor diferitelor partide politice din Dobrogea în perioada interbelică. În privința doctorului M. Isăcescu, acesta a fost acuzat că a aderat la platforma Partidului Național Țărănesc după ce a cochetat cu mai multe partide și a ajuns aici numai pentru apărarea propriilor sale interese.

⁴⁸ *Țărăniștii din Durostor se scindează*, în „Zorile democrației”, an I, nr. 5-6/30 august 1936, p. 1. Neînțelegerile la vârful filialei Durostor a Partidului Național Țărănesc s-au declanșat în momentul în care M. Priboianu, șeful acesteia, a început să aibă o atitudine autoritară care i-a nemulțumit pe unii membri ai partidului.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

Nemulțumirile la nivel central au dus la apariția unor facțiuni care s-au transformat la rândul lor în formațiuni politice de sine stătătoare. Astfel, în anul 1927, dr. Nicolae Lupu a părăsit Partidul Național Țărănesc și a înființat propriul său partid politic, respectiv Partidul Țărănesc-dr. Nicolae Lupu.

În anul 1932, vicepreședintele Partidului Național Țărănesc, Grigore Iunian, nemulțumit de conducerea autoritară a lui Iuliu Maniu, a format propria sa formațiune politică sub titulatura de Partidul Radical Țărănesc⁴⁹.

Activitatea celor două partide țărăniste dizidente a rămas fără urmări deosebite în evoluția politică a provinciei trans-danubiene. Deși se declarau apărătoare ale intereselor locuitorilor satelor, aceste formațiuni politice nu au reușit să îmbunătățească nivelul de trai în mediul rural și din cauza demagogiei care i-a caracterizat pe frunțașii țărăniști. Rapoarte ale Legiunilor de jandarmi din județele Tulcea și Constanța au demonstrat chiar începutul unei stări de nemulțumire a locuitorilor satelor față de ideologia țărănistă⁵⁰.

O existență efemeră pe scena politică a provinciei trans-danubiene a avut-o Partidul Național-Agrar condus de Constantin Argetoianu. Desființarea acestuia, la începutul anului 1938, a adus cu sine și dispariția filialelor județene din Dobrogea. La Tulcea, acest eveniment a fost prezentat pe larg în presa locală care a manifestat un interes deosebit pentru activitatea politică ulterioară a celor doi conducători ai filialei județene⁵¹.

Între partidele noi care au avut în Dobrogea o activitate deosebită a fost și Liga Poporului întemeiată de generalul Alexandru Averescu în anul 1918. Prima secție înființată de Liga Poporului în dreapta Dunării a fost cea din Constanța, constituită la începutul lunii septembrie 1919. Ca și la nivel central, în noua formațiune s-au înscris proprietari, foști ofițeri, mai ales ofițeri de marină trecuți

⁴⁹ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 381. Cele două formațiuni politice desprinse din cadrul Partidului Național Țărănesc s-au bazat în Dobrogea pe autoritatea unor lideri locali care nu au reușit însă să obțină rezultate deosebite, chiar dacă au avut susținerea necondiționată a conducerilor centrale de la București. Mai mult, măsurile autoritariste luate de regele Carol al II-lea au slăbit forța acestora, în condițiile în care electoratul dobrogean și-a îndreptat preferințele spre alte formațiuni politice.

⁵⁰ S.J.A.N. Tulcea, fond Legiunea de Jandarmi Tulcea, dosar 191/1936, f. 77. Rezultatele alegerilor parlamentare desfășurate în cele patru județe ale Dobrogei au confirmat rapoartele trimise de Legiunile de Jandarmi către Ministerul de Interne prin faptul că Partidul Național Liberal a obținut scoruri mai bune decât celelalte formațiuni politice angrenate în lupta electorală.

⁵¹ *Buletin politic local*, în „*Gurile Dunării*”, an VIII, nr. 22/26 ianuarie 1938, p. 1. Avocatul O. Moroianu a devenit membru al Partidului Totul Pentru Țară, iar avocatul N. Popa s-a înrolat în Partidul Național-Creștin.

în rezervă la sfârșitul Primului Război Mondial, avocați, precum și toți cei care au crezut că generalul Averescu va îmbunătăți situația țării și a Dobrogei.

Secția județeană Constanța a Ligii Poporului a fost condusă încă de la înființare de comandorul Vasile Toescu⁵² și a început să tipărească periodicul bilunar *Refacerea* fondat de George Berea, vicepreședintele organizației⁵³. La începutul lunii septembrie 1919, s-a constituit secția județeană Durostor, care a tipărit oficiosul organizației sub aceeași denumire⁵⁴.

Averescanii din județul Caliacra au început procesul de constituire a organizației în ianuarie 1920 și au finalizat-o în luna mai a aceluiași an. Ei au reușit să editeze câteva periodice care au situat secția județeană printre cele cu cea mai bună presă locală. Periodicul *Înfrățirea*, apărut în perioada 28 aprilie 1920-6 octombrie 1920, care publica articole în limba română și în limba bulgară, și *Dobrogea Nouă* se prezentau cititorilor ca organe ale Partidului Poporului din Cadrilater. Aceștia li s-au adăugat *Ecoul Caliacrei*, cu apariții între 23 mai și 20 noiembrie 1923, precum și *Îndreptarea Silistrei*, cu apariții editoriale între 1 octombrie și 1 decembrie 1923⁵⁵.

La Tulcea, locotenent-colonelul Ștefan Andoiu, fost combatant în timpul Primului Război Mondial, a înființat secția județeană a Ligii Poporului și a fondat *Gazeta poporului* din Tulcea.

Orgoliile fruntașilor locali, precum și interesele uneori opuse ale acestora față de electorat au dus la scindare și, în final, la ieșirea de pe scena politică dobrogeană. Toate acestea, în condițiile în care partidul condus de generalul Alexandru Averescu a avut un impact destul de puternic în rândul foștilor combatanți aflați sub comanda acestuia în timpul primei conflagrații mondiale.

Susținătorii Partidului Poporului vedeau în șeful partidului pe fostul comandant care îi dusesese la victorie. Însă, politicianul Averescu nu s-a ridicat nici pe departe la nivelul generalului Averescu, iar foștii ofițeri deveniți șefi ai organizațiilor dobrogene nu aveau nici un fel de experiență politică, motiv pentru

⁵² Ion Rîșnoveanu, *Comandorul Vasile Toescu-harnic și priceput ofițer*, în Andreea Croitoru (coord.), *Dunărea și Marea Neagră în spațiul euro-asiatic. Istorie, relații diplomatice și diplomație*, Constanța, Editura Muzeului Național al Marinei Române, 2017, p. 168-186.

⁵³ Dumitru Constantin-Zamfir, Octavian Georgescu, *Presa dobrogeană (1879-1980). Bibliografie comentată și adnotată*, Constanța, f.e., 1985, p. 184. V. Toescu a fost unul dintre cei mai importanți oameni politici din provincia trans-danubiană. Activitatea politică a acestuia a debutat înainte de izbucnirea Primului Război Mondial, iar în perioada interbelică a atins apogeul odată cu numirea sa ca șef al filialei județene Constanța a Partidului Poporului.

⁵⁴ *Liga Poporului și în județul nostru*, în „Durostor”, an I, nr. 1/3 septembrie 1919, p. 1 și următoarele.

⁵⁵ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 385-386.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

care, la începutul anilor '30, baza electorală averescană din provincia transdanubiană era insignifiantă⁵⁶.

Ca și în cazul celorlalte formațiuni politice, care au activat pe scena politică dobrogeană în perioada interbelică, nici Partidul Poporului nu a fost ocolit de conflicte și sciziuni cauzate, în cea mai mare parte, de orgoliile liderilor săi locali. Astfel, într-un articol publicat în *Dobrogea jună*, la 2 septembrie 1920, în plină guvernare averescană, se arăta că *...grupul guvernamental culege toate roadele puterii pe când opozanții, la care s-au adăugat unii parlamentari, așteaptă momentul pentru a da lovitura de grație guvernamentalilor*⁵⁷.

Semnificativă în acest sens este descrierea făcută Partidului Poporului în paginile ziarului *Dobrogea jună* care a reprezentat unul dintre cele mai reușite pamflete politice apărute în Dobrogea interbelică: *În fața cadavrului averescan din Dobrogea ce zace în față, o ultimă formalitate de medicină legală ne impune să-i facem disecțiunea. Separat în patru părți cardinale, situațiunea se prezintă precum urmează: La Constanța: esofagul Berea-Grigoriu-Florescu a intrat în completă putrefacție; mușchii Toescu-Nicolau-Valahu încordați. La Tulcea: coastele Andoniu-Demetriad, fracturate; brațele Pastia-Hențiescu, mutilate. La Bazargic: organele dr. Dimitrof și dr. Themu, la microscop; membrele inferioare Gherghief-Kenef, sub observație. La Silistra: creierul Ghibănescu, la analiză; microbul Cămărășescu, la etuvă; polipul Chabert la Wasserman*⁵⁸.

Intrat într-o criză ireversibilă încă de la începutul secolului al XX-lea, Partidul Conservator nu a mai fost capabil să-și revină în noile condiții de evoluție ale țării după Primul Război Mondial. Scindarea în Partidul Conservator Progresist, condus de Alexandru Marghiloman, și Partidul Conservator Democrat, condus de Take Ionescu, s-a resimțit și în viața politică dobrogeană. Alcătuit, mai ales, din proprietari de pământuri cu suprafețe de puțin peste 60 ha, acest curent politic nu a avut nici un rol major pe scena politică dobrogeană.

⁵⁶ *Ibidem*, p. 392.

⁵⁷ În jurul vizitei domnului ministru Argetoianu, în „Dobrogea jună”, an XIV, nr. 32/2 septembrie 1920. p. 1: *Se știe că între averescanii locali s-a produs o sciziune în urma căreia s-au despărțit în două tabere: guvernamentali și opozanți. ...În ultimul timp, se iscase o mare neînțelegere în sânul partidului cu privire la șefia secțiunii locale. Se știa de mult că unii dintre fruntași declarară vacant postul de șef odată cu răceala ce se produsese între domnii Toescu și Berea în urma schimbărilor de la Primărie. Neînțelegerile păreau a lua proporții atât de mari, încât domnul Berea amenință cu demisiunea dacă nu se va admite punctul său de vedere. Pentru a arăta că părerea Domniei-Sale are și asentimentul celorlalți, domnul Berea cheamă pe domnul ministru Argetoianu să descurce lucrurile. În adevăr, domnul Argetoianu lăasă baltă toate treburile ce-l rețineau la București și vine la Constanța. Aci, după ce ascultă ambele tabere și după ce s-a organizat un banchet cu obțineri semnificative, reușește prin autoritatea Domniei-Sale să împace în parte lucrurile.*

⁵⁸ A. Delibaș, *Anatomie politică*, în „Dobrogea jună”, an XIV, nr. 78/1 noiembrie 1920. p. 1.

La nivelul locuitorilor satelor, conservatorismul a fost complet ignorat, el fiind apanajul unor grupări minuscule. În aceste condiții, puținii fruntași conservatori, adepți ai lui Marghiloman sau ai lui Take Ionescu, fie au ieșit din politică, fie au aderat la alte formațiuni politice unde au avut roluri marginale. Cert este că în anul 1923 nu se mai vorbea de vreun partid conservator în Dobrogea.

Problematica economică, socială și politică cu care s-a confruntat Dobrogea în perioada interbelică a provocat unei pătri largi de cetățeni nemulțumiri, dezamăgiri și insatisfacții care i-au împins spre formațiunile politice de dreapta unde au sperat să-și realizeze aspirațiile individuale, de grup, regionale și naționale⁵⁹.

Primele manifestări ale mișcării naționaliste de dreapta din Dobrogea s-au resimțit în anii de după Primul Război Mondial când ziaristul constănțean Miltiade Cutava a lansat, prin intermediul ziarului *Strălucitorul*, un program politic electoral impregnat cu idei antisemite⁶⁰.

De altfel, mulți aromâni, colonizați în județele din sudul Dobrogei, au aderat în anii următori la Liga Apărării Național Creștine condusă de profesorul A. C. Cuza. Din anul 1927, când Legiunea Arhanghelului Mihail condusă de Corneliu Zelea Codreanu și-a făcut apariția pe scena politică românească, au apărut și primele manifestări organizate de acest gen în Dobrogea. Conform documentelor vremii, două au fost canalele prin care au pătruns ideile legionare între Dunăre și Marea Neagră. Primul se leagă de numele și activitatea unor studenți aromâni dobrogeni care au aderat la legionarism în București, iar cel de-al doilea s-a datorat propagandei făcute printre sătenii din zona de nord-vest a județului Tulcea de către legionarii gălățeni⁶¹.

Corneliu Zelea Codreanu recunoștea faptul că, încă din anul 1931, elementele legionare provenite din rândul populației aromâne erau total devotate Legiunii. Mai mult, Căpitanul avea o considerație deosebită pentru trei fruntași legionari, Papanace, Caranica și Sterie Ciumetti, pe care îi considera camarazi devotați⁶².

⁵⁹ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 400.

⁶⁰ *Dobrogea românilor*, în „Strălucitorul”, an III, nr. 19/24 aprilie 1920, p. 1.

⁶¹ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 405. Starea conflictuală permanentă pe care o aveau cu populația bulgărească i-a făcut pe coloniștii macedo-români din cele două județe sud-dobrogene să se apropie de acele formațiuni politice care aveau o ideologie naționalistă și, de ce nu, xenofobă.

⁶² În acest sens, stau mărturie rapoartele unor agenți ai Siguranței Statului care aveau informații certe potrivit cărora Corneliu Zelea Codreanu își afirmase de mai multe ori în public atașamentul față de membrii macedo-români ai Legiunii pe care îi considera *elementele cele mai curate ale românismului*.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

În conformitate cu rapoartele emise de Siguranța Statului, la București se crease, în anul 1932, un cuib legionar format din studenți aromâni din Caliacra, care își arogaseră misiunea de a răspândi această ideologie în întreaga provincie dintre Dunăre și Mare⁶³.

Primii aderenți ai Mișcării, în număr de 36, au fost semnalati de autorități în zona de nord-vest a județului Tulcea. În primele luni ale anului 1933, s-au înființat cuiburi legionare în comunele I.C. Brătianu, Pisica, Luncavița și Jijila. Astfel de structuri s-au creat și în alte localități tulcene precum Topolog, Dăieni, Regina Maria, Enisala și Chilia Veche. Totuși, printre cele mai active cuiburi legionare s-au numărat cele constituite în localități cu o importantă populație aromână, precum Stejaru și cele două Ceamurlii⁶⁴.

În județul Constanța, în primăvara anului 1933, studentul Ion Caratănase a pus bazele unor cuiburi legionare, cu precădere în zona adiacentă orașului său natal, Hârșova, la Ciobanu, Ghindărești, Dulgheru, Gârliciu și Saraiu. Totuși, deoarece aceste localități nu aveau populație majoritar aromână, acțiunile Mișcării Legionare au fost fără prea mare importanță. Tot în anul 1933, la Constanța s-au constituit primele *frății de cruce*, structuri care se ocupau în principal de educația tineretului în spirit legionar⁶⁵.

În județul Constanța cele mai active centre legionare se situau în localitățile cu o importantă populație aromână, respectiv Cogea, Tariverde, Mihai Viteazul, care au dat cadre pentru Mișcarea Legionară din întreg județul.

Dacă în primăvara anului 1932, Poliția orașului Silistra nu raporta existența vreunui cuib legionar, în toamna anului următor aceeași instituție preciza în rapoartele sale apariția și proliferarea de noi cuiburi legionare, compuse în special din elevi și studenți proveniți din rândul populației aromâne⁶⁶.

Cele mai multe cuiburi legionare create în sudul Dobrogei, dar nu numai, au fost înregistrate de organele de poliție în localitățile în care populația aromână era foarte bine reprezentată. Legionarismul a găsit în rândul coloniștilor aromâni din sudul Dobrogei, dar și din județele Tulcea și Constanța, un teren extrem de favorabil activităților de propagandă și atragere de membri și simpatizanți, pe fondul real de nemulțumiri și dezamăgiri față de nerezolvarea multor probleme

⁶³ Puiu Dumitru Bordeiu, *Mișcarea legionară în Dobrogea între 1933-1941*, Constanța, Editura Ex Ponto, 2003, p. 373.

⁶⁴ *Ibidem*, p. 373.

⁶⁵ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 406.

⁶⁶ S.J.A.N. Constanța, fond Chestura de Poliție Constanța, dosar 6/1932, f. 105. Rapoartele comisarilor de poliție, legiunilor de jandarmi și ale Siguranței Statului evidențiau faptul că majoritatea membrilor cuiburilor legionare nou înființate în întreaga provincie dintre Dunăre și Mare erau elevi și studenți, fapt ce demonstrează impactul pe care această ideologie a avut-o în rândul tinerilor.

cu care s-au confruntat odată cu venirea în România, dar și al unor sentimente patriotice puternice generate de aversiunea față de elementul bulgăresc.

La Mișcarea Legionară au mai aderat persoane din diferite medii socio-profesionale, precum intelectuali, țărani, meseriași, funcționari și elevi din cursul superior de liceu. Trebuie să precizăm faptul că, în localitățile dobrogene cu populație majoritar românească, urmașă a mocanilor veniți în provincia dintre Dunăre și Mare la sfârșitul secolului al XIX-lea, doctrina legionară nu a avut un impact deosebit. Astfel, într-o localitate cu aproape 1.500 de suflete, precum comuna Casimcea din județul Tulcea, numărul membrilor și simpatizanților Mișcării Legionare nu a depășit cifra de 15-20.

De asemenea, nici grupurile etnice dobrogene, turci, tătari, bulgari și germani nu s-au arătat mai receptive la această ideologie din cauze obiective, și anume respingerea elementelor alogene de către Mișcarea Legionară. În cazul comunităților ruso-lipovene, lucrurile au fost și mai tranșante din cauza refuzului multora dintre acestea de a colabora cu autoritățile statului⁶⁷.

Începând cu anul 1938, asupra membrilor Mișcării Legionare s-au făcut presiuni puternice cu scopul de a le micșora influența în rândul populației pe fondul disputelor dintre regele Carol al II-lea și fruntașii acesteia. În acest sens, la 20 aprilie 1938, Ministerul de Interne a transmis către prefecți Ordinul nr. 150 prin care li se cerea ca toate crucile ridicate de către legionari să fie duse în cimitire și să se șteargă de pe ele orice mențiune gardistă.

Mai mult, în iunie 1938, Ministerul de Interne a revenit cu un nou ordin prin care se cerea prefecților ca troițele și crucile ridicate de cuziști în biserici, la răspântii de drumuri sau în sate să fie lăsate pe loc, dar să se șteargă de pe ele svastica și inscripțiile prin care se putea deduce faptul că sunt opera unui partid politic. Ștergerea inscripțiilor și a svasticii urma să se realizeze de către meseriași, astfel încât acestea să nu fie deteriorate sau *să prezinte o înfățișare care să aducă vreun prejudiciu cultului religios*⁶⁸.

Sfârșitul Primului Război Mondial a adus cu sine reîntoarcerea populației dobrogene la gospodăriile pe care le abandonaseră în anul 1916. Însă, revenirea din refugiu a însemnat apariția de noi probleme legate atât de starea dezastruoasă a localităților, cât și de lipsa pământului în condițiile lipsei unei reforme agrare.

În aceste condiții, rapoartele primarilor și ale legiunilor de jandarmi către prefecții județelor dobrogene erau dintre cele mai pesimiste. Astfel, era adus la cunoștința autorităților faptul că prizonierii reveniți din captivitate instigau în

⁶⁷ Puiu Dumitru Bordeiu, *op. cit.*, p. 43.

⁶⁸ S.J.A.N. Constanța, fond Prefectura Constanța, dosar 5/1938, f. 35. Ambele ordine au fost semnate de către Armand Călinescu, în calitatea sa de ministrul de Interne, și de directorul general Negulescu.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

rândul locuitorilor ca pământul obștilor să fie împărțit în loturi individuale. Avându-se în vedere pericolul care amenința siguranța Statului, se cerea o strictă supraveghere a acestora în condițiile răspândirii ideilor bolșevice dinspre Rusia⁶⁹.

Mai mult, în notele informative trimise prefectilor, primarii localităților dobrogene cereau cu insistență adoptarea unui plan de măsuri menit să redeștepte sentimentul național și patriotismul locuitorilor provinciei transdanubiene pentru a administra un antidot eficace împotriva propagandei bolșevice⁷⁰.

Agitații cu caracter bolșevic au fost semnalate și în rândul soldaților demobilizați reînțorși la casele lor, dar care nu au primit nici un sprijin din partea autorităților. Mai mult, în rapoartele legiunilor de jandarmi a apărut informația potrivit căreia, e drept izolat, au fost organizate nesupunerii spontane ale demobilizaților. Acestea nu au avut însă un ecou deosebit în rândul populației civile datorită numărului relativ mic de participanți, dar și a măsurilor dure luate de autoritățile militare⁷¹.

În alte rapoarte trimise către Ministerul de Interne de către prefecți și comandanții legiunilor de jandarmi se arăta că starea de spirit a locuitorilor este îngrijorătoare din cauză că cererile acestora erau rezolvate cu întârziere, dar și din cauza lipsei banilor și a alimentelor. Se poate observa faptul că agitațiile spontane sau provocate aveau loc nu numai la sate, ci și în orașe, cu precădere în marile orașe dobrogene.

Aceste acțiuni au avut loc nu numai din cauza greutăților inerente apărute în urma revenirii populației din refugiul datorat Primului Război Mondial și al distrugerilor provocate de acesta, ci și din cauza acțiunilor concertate ale Uniunii Sovietice care dorea extinderea *revoluției bolșevice* în toată Europa. În Nota informativă nr. 1.177 din 25 august 1926 a Diviziei 9 Infanterie către Căpitănia portului Constanța se arăta că centrul întregii activități de propagandă ilegală comunistă pentru țările din Balcani și Republica Cehoslovacă a fost stabilită la Viena și că Sovietele au hotărât mutarea activității sovietice din Bulgaria în România în urma eșuării revoluției bolșevice la sud de Dunăre. Mai mult, același raport arăta că scopul urmărit de bolșevici era descompunerea Armatei Române, intensificarea propagandei comuniste în rândul clasei muncitoare, întreprinderea de acțiuni de spionaj militar, precum și organizarea de noi nuclee comuniste capabile să execute misiunile ordonate în vederea destabilizării Statului Român⁷².

⁶⁹ S.J.A.N Tulcea, fond Prefectura Tulcea, dosar 119/1919, f. 33 și următoarele.

⁷⁰ S.J.A.N. Constanța, fond Prefectura Constanța, dosar 1/1919, f. 27.

⁷¹ *Idem*, fond Legiunea de Jandarmi Constanța, dosar 4/1919, f. 18.

⁷² *Idem*, fond Căpitănia Portului Constanța, dosar 4/1923-1934, f. 49. Pentru a împiedica realizarea acestor acțiuni pe teritoriul României, Ministerul de Interne a trimis o circulară către

Printre acțiunile cele mai frecvente întreprinse de agitatorii comuniști s-au numărat distribuirea gratuită sau contra unor sume modice a portretelor lui Lenin sau Racovki aduse prin contrabandă din Bulgaria pe drumul Oboriște-Bazargic-Medgidia, precum și împărțirea unor manifeste prin care îndemneau la nesupunere față de autoritățile statului⁷³.

În anul 1919, lucrători ai Căilor Ferate din Constanța au organizat o grevă destul de importantă care a necesitat intervenția hotărâtă a ministrului Lucrărilor Publice. Chiar dacă această manifestație a fost rapid soluționată, totuși autoritățile au luat în calcul posibilitatea ca această grevă să se extindă și asupra funcționarilor publici care aveau aceleași nemulțumiri⁷⁴.

În anul 1920, România a fost zguduită de una dintre cele mai importante greve generale din perioada interbelică. Evident, această mișcare nu a ocolit nici provincia dintre Dunăre și Mare, punctele cele mai fierbinți fiind porturile Constanța, Tulcea și Sulina, acolo unde muncitorii portuari se aflau organizați în sindicate, multe dintre ele sub influență socialistă sau bolșevică⁷⁵.

Presa dobrogeană a vremii a prezentat, uneori cu lux de amănunte, desfășurarea acesteia, dar și acțiunile pe care autoritățile locale le-au luat în vederea aplanării conflictului. Dacă în restul țării această grevă s-a desfășurat în condiții normale, Dobrogea a făcut notă discordantă datorită condițiilor specifice din această provincie. La nemulțumirile salariaților și ale funcționarilor se adăugau presiunile bolșevice atât dinspre Rusia sovietică, cât și dinspre Bulgaria

toate prefecturile din țară, precum și către Chesturile de poliție și Legiunile de jandarmi, prin care se cerea ca toți agitatorii cărora li s-a dovedit vinovăția să fie arestați și, sub pază sigură, să fie trimiși în fața Curții Marțiale după ce li s-au întocmit toate actele necesare. De asemenea, ținându-se cont de gravitatea problemei, Ministerul de Interne cerea imperativ să fie ținut la curent periodic cu desfășurarea anchetelor pentru fiecare deținut în parte, datele culese prin acțiuni operative urmând a fi centralizate de către subsecretarul de stat. Vezi și *Idem*, fond Prefectura Constanța, dosar 1/1919, f. 11.

⁷³ *Idem*, fond Prefectura Constanța, dosar 1/1919, f. 24 și următoarele. Pentru a împiedica trecerea frauduloasă a frontierei și pentru stoparea acestor acte antistatale, autoritățile locale au primit ordin să ia toate măsurile necesare prin colaborarea cu legiunile de jandarmi și cu agenții Siguranței Statului.

⁷⁴ *Ibidem*, dosar 1/1919, f. 62.

⁷⁵ Problema acțiunilor bolșevice în zona Mării Negre și a Dunării este pe larg prezentată, având la bază un număr impresionant de documente de arhivă, de către Marian Cojoc și Mariana Cojoc în *Propagandă, contrapropagandă și interese străine la Dunăre și Marea Neagră (1919-1939), Documente*, partea I, București, Editura Universității din București, 2003. Din această lucrare rezultă faptul că, în toată perioada interbelică, provincia trans-danubiană a cunoscut un asalt continuu al acțiunilor bolșevice care vizau instaurarea sovietelor în Balcani, în general, și în România, în special.

contaminată care se manifestau prin acțiunile *sindicatelor roșii*⁷⁶, precum și starea de încordare generată de minoritatea bulgară din cele două județe din Dobrogea de Sud care vedea în acest conflict posibilitatea de a revizui prevederile Congresului de Pace de la Paris în favoarea sa.

Primele manifestări favorabile grevei au venit din partea Comisiei Generale a sindicatelor roșii care, fără să anunțe un program prealabil, a fixat ca dată de desfășurare a acestui conflict ziua de 20 octombrie. Inițial, autoritățile au fost anunțate că este vorba despre un conflict generat de starea grea a muncitorilor și necesitatea ca autoritățile locale să ia acele măsuri necesare *îmbunătățirii traiului*. Însă, în scurt timp, în ziarele socialiste din București a fost publicat un manifest prin care se cerea participanților la grevă să impună autorităților ridicarea unor măsuri pe care acestea le-au luat în vederea menținerii ordinii și siguranței statului⁷⁷.

Deși întreaga populație a Dobrogei era cuprinsă de nemulțumiri cu caracter economic și politic, totuși activitățile de stânga și extremă-stânga din Dobrogea au fost apanajul locuitorilor de naționalitate bulgară. Rapoartele trimise către Ministerul de Interne dădeau în exclusivitate nume de etnici bulgari angrenați în acțiuni cu caracter socialist sau bolșevic îndreptate împotriva autorităților române. Printre cele mai des întâlnite nume de agenți bulgari putem aminti pe frații Hagi și Gheorghe Tinev, rude apropiate cu cominternistul Racovski, Boris Ștefanov, Costa Stoev și Evanghelie Stanef⁷⁸.

La Constanța, ideile socialiste au penetrat doar în rândul lucrătorilor portuari și al ceferiștilor. Acest lucru s-a datorat nu numai greutăților întâmpinate de aceste categorii sociale, ci și a propagandei întreprinse de agenți bolșevici infiltrați în rândul muncitorilor portuari imediat după sfârșitul Primului Război Mondial. Faptul că aceste idei nu s-au răspândit în rândul locuitorilor Constanței s-a datorat, pe de o parte, dezinteresului manifestat de populație pentru o astfel de ideologie, dar și măsurilor luate de autoritățile militare și civile în condițiile instaurării bolșevismului în Rusia și a accentuării propagandei iredentiste din partea Bulgariei.

În județul Tulcea, organizația socialistă a fost mai puternică datorită existenței unei comunități bulgare mai numeroase concentrată în localitățile Babadag și Chilia Veche. De altfel, într-un raport al primarului localității Chilia Veche din februarie 1920 se arăta că aici existau aproximativ 400 de socialiști, membri ai comunității bulgare⁷⁹.

⁷⁶ *Buletinul grevelor*, în „Dobrogea jună”, an XIV, nr. 73/27 octombrie 1920, p. 1.

⁷⁷ *Ibidem*, p. 1.

⁷⁸ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 422.

⁷⁹ S.J.A.N. Tulcea, fond Prefectura Tulcea, dosar. 550/1920, f. 3.

Cele mai multe arestări în rândul agitatorilor socialiști și bolșevici s-au înregistrat în județul Tulcea. În urma arestării și interogării unor conducători ai grevei, după mai multe zile de anchete laborioase, având și concursul unor locuitori, șeful Comisariatului de poliție din Isaccea, comisarul Răileanu, a reușit să-l aresteze pe Aneste Bălănescu, fost comisar bolșevic în batalionul de dezertori români din Odessa, ca și pe Eftodie Pavlenko, ajutorul său⁸⁰.

Arestări similare au avut loc și la Constanța unde avocatul Bârzan și muncitorii Nicolae Rogobete, Vasile Făgăraș și Valeriu Ionescu au fost deferiți justiției militare sub învinuirea de a-i fi îndemnat pe muncitorii din portul Constanța să participe la greva generală, deși acest lucru intra sub incidența legii⁸¹.

În județul Caliacra, conform unei note informative a Legiunii de Jandarmi din 15 iulie 1920, reieșea că întreaga populație bulgară de aici a aderat la mișcarea socialistă, în timp ce în județul Durostor, la Silistra, membrii bulgari ai celulelor bolșevice întrețineau relații strânse cu agenții bolșevici ruși și în speranța că, în urma Conferinței de Pace de la Paris sau a slăbirii Statului Român, Cadrilaterul ar fi retrocedat Bulgariei⁸².

Organizațiile socialiste și celulele bolșevice din județele Caliacra și Durostor au reușit să atragă un număr mare de membri și simpatizanți din rândul minorității bulgare, în condițiile diferendului de frontieră dintre România și Bulgaria. Implicarea filierei comuniste balcanice și a Cominternului a imprimat activității secțiilor socialiste linia politică extremistă, comunistă și antiromânească.

Deosebit de periculoasă a fost atitudinea reprezentanților comuniști din Dobrogea de Sud la Congresul al II-lea al Partidului Comunist din România desfășurat în clandestinitate la Ploiești în noaptea de 3 spre 4 octombrie 1922. Participanții la acest congres au adoptat cererile așa-numiților reprezentanți din județele Durostor și Caliacra, în concordanță cu punctul de vedere al Cominternului și al Federației Comuniste Balcanice, potrivit căruia provincia

⁸⁰ *Arestarea unui comisar bolșevic la Isaccea*, în „Dobrogea jună”, an XIV, nr. 83/7 noiembrie 1920, p. 1. Cu această ocazie, au mai fost arestați deputatul de Tulcea Evanghelie Staneș, precum și Stelian Grigoriu, Alexe Gaitanof, Gheorghe Petrescu, Cristu Volintirof, Ivan Cololanu, Gheorghe Buga, Costa Gormanof, Gavrilă Nichitof, Iordan Gheorghief, Grigore Marcof, cu toții lideri ai cercurilor socialiste sau comuniste care militau pentru impunerea bolșevismului în Dobrogea și alipirea provinciei dintre Dunăre și Mare la Bulgaria.

⁸¹ *Arestările din localitate*, în *Idem*, an XIV, nr. 73/27 octombrie 1920, p. 1.

⁸² Arhivele Naționale Istorice Centrale (în continuare A.N.I.C.), fond M.A.I., dosar 297/1920, f. 15.

⁸² *Ibidem*, f. 21.

dintre Dunăre și Mare trebuia să se dezlipească de România și să facă parte din Republica Socialistă Federativă a Sfatului din Balcani⁸³.

Apogeul acțiunilor iredentiste ale populației bulgare din Dobrogea, îndreptate nu numai împotriva Statului Român, ci și împotriva populației dobrogene, a fost atins la sfârșitul anului 1923 și începutul anului 1924 când s-au constituit primele detașamente de comitații care au format Organizația Revoluționară Dobrogeană. Condușă inițial de Docu Mihailov, iar după asasinarea acestuia de Dimităr Doncev, aceasta milita deschis pentru desprinderea Dobrogei de România și alipirea acesteia la Bulgaria. Cert este că mișcarea comitațiilor din sudul Dobrogei beneficia de sprijinul necondiționat al populației bulgărești de aici care își făcea un titlu de glorie din acest fapt⁸⁴.

În acest sens, viața cotidiană a populației bulgărești din județele Durostor și Caliacra în anii '20 era organizată pentru atingerea acestor obiective. La adunările care se desfășurau în locuințe particulare sau în biserici participa majoritatea membrilor comunităților bulgărești, inclusiv femeile care jucau un rol important în aprovizionarea grupurilor de comitații⁸⁵.

Activitatea celulelor bolșevice din Dobrogea a devenit mai agresivă începând cu anul 1934. Într-un raport al Chesturei de Poliție Constanța se arată că ședința plenului Comitetului executiv al Internaționalei a III-a le-a trasat ca sarcină tuturor comuniștilor să-i atragă de partea lor pe muncitorii din toate categoriile, lucrătorii, muncitorii din porturi, arsenale, uzine sau ateliere. Mai mult, aceeași ședință a Internaționalei a III-a le-a trasat comuniștilor și simpatizanților lor obligația de a-și asigura sprijinul și colaborarea populației minoritare din statele unde aceasta există în procente mai importante, prin propovăduirea acordării dreptului de autodeterminare⁸⁶.

⁸³ *Ibidem*.

⁸⁴ Al. Dobrogeanu, *Legea grevelor*, București, Atelierele Poporul, 1920, p. 4. Într-un discurs parlamentar, Al. Dobrogeanu demonstra de ce ideologia socialistă a avut un ecou deosebit în rândul minorității bulgare: *...D-l Anibal Teodorescu a vorbit despre elementul bulgar și a căutat să stabilească aici că socialiștii sunt în primul rând bulgari și că de aceea mișcarea socialistă e mai puternică în Dobrogea. Din faptul acesta s-a căutat să tragă concluziunea că mișcarea socialistă este o mișcare în contra așa-ziselor interese naționale. D-lor deputați, explicațiunea pentru care în Dobrogea este o mișcare socialistă puternică este așa de simplă, încât mă mir că d-l. Teodorescu n-a sesizat singur și mai e nevoie să i se atragă atențiunea asupra ei. E drept că în Dobrogea și în Cadrilater industria nu este dezvoltată. Dar este, totodată, un fapt că mișcarea socialistă din Bulgaria este extraordinar de puternică și era de așteptat ca d-sa să înțeleagă că elementul bulgăresc, care trăiește în Dobrogea și Cadrilater, are să aibă și el un procent ridicat de aderenți la mișcarea socialistă.*

⁸⁵ Valentin Ciorbea, *op. cit.*, p. 444.

⁸⁶ S.J.A.N. Constanța, fond Comisariatul de Poliție Eforie Sud, dosar 1/1934, f. 30. Această directivă trimisă de Internaționala a III-a reprezenta un real pericol pentru România datorită speranțelor de autodeterminare acordate populației bulgare din Dobrogea.

Mișcarea de stânga din Dobrogea, ca și cea din România, nu a fost reprezentată doar de Partidul Comunist. Astfel, un rol important l-a jucat Partidul Social-Democrat în condițiile în care liderii acestuia au declarat că nu pun în discuție, în nici un fel, integritatea teritorială a României. Mai mult, acest partid s-a înscris în mod normal în viața politică democratică interbelică. Filialele sale dobrogene au participat, în mod corect, la întrecerea politică din provincia transdanubiană având drept obiectiv declarat apărarea intereselor muncitorilor și pescarilor de aici⁸⁷.

Activitatea Partidului Social-Democrat a avut de suferit în ochii populației, dar mai ales din punctul de vedere al autorităților, datorită poziționării sale la stânga eșichierului politic românesc interbelic, activitatea sa fiind, nu de puține ori, confundată cu cea a Partidului Comunist. În acest sens, agenți ai Poliției și Siguranței supravegheau cu atenție activitățile acestui partid, în condițiile în care printre fruntașii social-democrați se aflau și membri ai minorității bulgare⁸⁸. După interzicerea activității partidelor politice în anul 1938, unele secții social-democrate din Dobrogea au continuat să organizeze întruniri care, totuși, nu au fost avizate de Poliție⁸⁹.

Analiza evoluției vieții politice dobrogene în perioada care stă în atenția lucrării relevă că aceasta s-a încadrat, în general, ansamblului sistemului politic național. Aproape toate partidele politice au creat organizații între Dunăre și Marea Neagră. O atenție deosebită s-a acordat județelor Caliacra și Durostor, integrate după 1918 vieții politice naționale.

Organizațiile locale au evoluat sinuos, cu o activitate mult mai intensă în timpul campaniilor electorale, al reuniunilor județene ori cu prilejul unor vizite ale liderilor centrali, după care luni de zile presa și alte izvoare istorice nu mai consemnau acțiuni. În cazul în care partidul se afla la putere, organizațiile locale se străduiau să facă o propagandă intensă, referitoare la realizări, iar în opoziție se critica vehement partidul aflat la conducere. În programe, pe lângă prevederile generale s-au trecut puncte de interes regional și local pentru a atrage membri și simpatizanți. Nu întotdeauna aceste puncte au găsit ecoul necesar la centru și guverne, realitate care nu de puține ori a produs dezamăgiri, nemulțumiri și părăsirea organizațiilor.

⁸⁷ *Programul Partidului Social-Democrat din Dobrogea*, în „Dobrogea jună”, an XVI, nr. 261/20 noiembrie 1922, p. 1. Rapoartele agenților de poliție și ai Siguranței Statului dezvăluiau cu lux de amănunte activitățile membrilor Partidului Social-Democrat în condițiile în care fruntași ai minorității bulgare doreau să-l subordoneze propriilor lor interese.

⁸⁸ Dumitru Constantin-Zamfir, Octavian Georgescu, *op. cit.*, p. 253.

⁸⁹ S.J.A.N. Constanța, fond Chestura de Poliție Constanța, dosar 3/1938, f. 53 și următoarele.

ACTIVITATEA PARTIDELOR POLITICE ÎN DOBROGEA INTERBELICĂ

Dobrogea a constituit regiunea unde atât *Dreapta*, cât și *Stânga* au găsit un câmp prielnic de manifestare. Comunismul a găsit aderenți puțini în rândul românilor, dar mai mulți în rândul minoritarilor bulgari. Prin celulele create și alte organizații, aflate sub îndrumarea și controlul Cominternului, acestea au dus la o politică antistatală și antiromânească.

Dreapta a exploatat numeroasele nemulțumiri și dezamăgiri, îndeosebi ale coloniștilor macedo-români, naționalismul lor ardent și dorințele sincere ale unor categorii de români de a se duce o politică profund naționalistă și lipsită de corupție.

Analiza vieții politice a Dobrogei relevă că regiunea a prezentat un interes special pentru cei mai mulți dintre liderii partidelor și organizațiilor politice. Majoritatea au vizitat Dobrogea de mai multe ori, preocupându-se de constituirea organizațiilor, de atragerea de noi membri și simpatizanți, de propagarea doctrinei și a programelor generale și a celor electorale ce au inclus și puncte care vizau rezolvarea unor probleme locale și regionale.

THE ACTIVITY OF THE POLITICAL PARTIES IN DOBRUDJA IN THE INTERWAR PERIOD

Abstract: The political life of Dobrudja resumed, after the First World War, within the limits of the the Romanian democracy, with its advantages and shortcomings, marked by the restructuring of the multi-party system, as a result of the organization of the first elections based on universal vote. There were also specific elements resulting from the complex problems of this region.

In Dobrudja, both the Right and the Left found a favorable field of manifestation. Communism found few adherents among the Romanians, but more among the Bulgarian minority.

The right exploited the numerous discontents and disappointments, especially of the Macedonian-Romanian settlers, their ardent nationalism and the sincere wishes of some categories of Romanians to pursue a deeply nationalistic and corruption-free policy.

The analysis of the political life of Dobrogea reveals that the region was of special interest to most of the leaders of political parties and organizations. The majority of them visited Dobrogea several times, concerned with the establishment of organizations, the attraction of new members and sympathizers,

the propagation of the doctrine and the general and electoral programs that also included points aimed at solving some local and regional problems.

Keywords: local political life, political organisations, radical political options, minorities organisations